

BEŞİNCİ MEDİTASYON

Materyal şeylerin özü ve Tanrı'nın varlığı, İkinci kez değerlendirme

Descartes'ın bir şeyin varlığı hakkındaki soruları, bir şeyin özü hakkındaki sorulardan dikkatlice ayırdığını ve bu soruları ayrı ayrı cevapladığını gördük. İkinci Meditasyon'daki 'Ben' ile ilgili olarak, ilk önce benliğin var olduğunu ve ikinci olarak onun özünün düşünün şey olduğunu iddia etti. *İkinci Meditasyon*'daki mum ile ilgili olarak Descartes maddenin özünün (mum buna bir örnektir) basitçe uzamsal ve değişebilir olduğunu iddia etti. Üçüncü Meditasyon'da Tanrı'ya dair, ilk olarak, Tanrı'nın özünün fevkalade mükemmel, sınırsız, sonsuz, değişmez, bağımsız, güçlü, vesaire olan bir varlığın özü olduğunu iddia etti. Tanrı ideası Tanrı'nın temel doğasını yakalar. Ondan sonra, Descartes, bu özü yakalayan Tanrı ideasının nedeni Tanrı olmalıdır diyerek Tanrı'nın var olduğunu iddia etti.

Beşinci Meditasyon'da Descartes tekrar madde ve Tanrı konularına geri döner. Başlığa dikkat edelim: '*Materyal şeylerin özü ve Tanrı'nın varlığı, İkinci kez değerlendirme*'. İkinci Meditasyon'daki gibi, Descartes maddi şeylerin var olup olmadığı sorusuyla uğraşmadan, maddenin özünü ilgilendirir. Üçüncü Meditasyon'daki gibi ama yeni bir bakışla, hem Tanrı'nın özünü hem de varlığını düşünür. Descartes, Tanrı'nın varlığı bilinmeden Tanrı'nın özünün bilinemeyeceğini iddia eder: Tanrı, özünün varoluşunu gerektirdiği bir varlıktır. Bu Tanrı'nın varlığı için Ontolojik Argüman'dır.

Maddenin özü

Descartes başlıkta maddesel şeylerin özünü anlatacağını vaat eder. 'Maddesel şeylere dair herhangi bir kesinlik elde edilip edilemeyeceğini' sorar ve bu Meditasyon'da, keşfetmeye devam ettiği kesinlikler geometriyle alakalıdır. Açık bir sürekli nicelik fikri vardır: uzayda yer kaplayan, uzunluğu, genişliği, derinliği ölçülebilen bir şey. Descartes 'değişik boyutları, biçimleri, pozisyonları ve bölgesel hareketleri açıkça hayal edebilir'. Bütün bu uzam fikirleri matematiksel işlemlere uygundur. Çeşitli özellikler bu çeşitli biçimlerin kavramlarından çıkarımlanabilirler.

Örneğin üç açısının iki dik açıya eşit olması, en uzun kenarın en büyük açıya karşılık gelmesi gibi üçgenin çeşitli özellikleri ispatlanabilir.

Descartes, maddesel şeylerle ilgili olarak insanın bir çeşit kesinliğe ulaşabileceği sonucuna varır. Matematik ve geometri, açık ve seçiklik testini geçen kesinlikler sağlamıştır. Descartes matematiğin kesinliklerine olan önceki yüzeysel inancını teyit etmiştir:

Her şeyden öte en kesin doğruluk, aritmetik ya da geometri, ya da genel anlamda saf ve soyut matematikle ilişkili olan biçimlerle, sayılarla ve diğer öğelerle bağlantılı olduklarını açık şekilde fark ettiklerimdir.

Descartes ne vaat etmişti? Maddesel nesnelere ilgili kesinlikler. Ne sundu? Geometri ve soyut matematik ile ilgili kesinlikler. *Geometri maddenin özünü açıkladığı* için, sözünü verdiği şeyi yerine getirdiğine inanıyor. Maddenin özü, İkinci Meditasyon'daki mum parçasından bildiğimiz gibi, uzamsaldır. Geometri uzamla ilgili bütün doğruları açıklar. Geometri uzayın bilimidir. Descartes'ın madde teorisinde madde ve uzay tek ve aynı şeydir.

Maddenin özünün bu betimlemesinde duyulardan hiçbir şey olmamasına dikkat edin. Tamamıyla soyut, tamamıyla düşünseldir. Renge, kokuya veya dirence dair herhangi bir söz,

yerçekimine dair veya manyetik kuvvete dair söz yok. Bunlar tamamıyla maddenin geometrik kavrayışında nereye oturacak? Cevap, oturmayacaktır. Descartes'ın maddenin özü anlayışı onun rasyonalizminin açık ve net göstergesidir: maddenin özellikleri uzamsal tözün sahip olduğu kanıtlanabilen özellikleridir.

Ontolojik Argüman

Matematiksel kavramlardan türetilen doğrular hakkındaki düşünceleri, Descartes'ı Tanrı kavramını tekrar gözden geçirmesine ve bu kavramdan ne gibi doğrular türetilbileceğini sormaya yöneltilir. Tanrı kavramı 'fevkalade mükemmel varlık' kavramıdır. Tanrı'nın özü her türlü mükemmelliği içerir. Varoluş mükemmelliktir. Var olan bir varlık, var olmayan bir varlıktan daha mükemmeldir. Bu yüzden Tanrı'nın özü varoluşa işaret eder.

Varoluşu dışında Tanrı hakkında herhangi bir şey düşünemediğim olgusunu, varlığın Tanrı'dan ayrılamayacağı takip eder ve böylece O gerçekten vardır.

Tanrı'nın varlığının bu kanıtı nedensellik hakkındaki hiçbir iddiaya dayanmaz: mesela, Üçüncü Meditasyon'da anlatılan Yeter Sebep Prensibine dayanmaz. Tanrı'nın varlığı, üçgenin özelliklerinin doğrudan özünden türetildiği gibi, onun özünden türetiliyor:

Var olmak Tanrı'nın özünden ayırt edilemeyeceği olgusu, üç açısının iki dik açiya eşit olmasının üçgenin özünden ayırt edilmeyeceği olgusundan daha aşikârdır.

Birçok şey için, varlığı ve şeyin özünü birbirinden ayırt etmeliyiz. Fakat Tanrı fevkalade mükemmel varlık olduğu için ve varlık bir mükemmellik olduğu için, Tanrı'nın varlığı özüne aittir. Kısaca anlatılan bu argüman, Ontolojik Argümandır; St. Anselm'in Ontolojik Argümanının bir diğer versiyonu olan bu argümana daha sonra detaylı olarak değineceğiz.

Kartezyen Döngü

Descartes Beşinci Meditasyon'u şunu ifade ederek sonuçlandırır:

Açıkça görüyorum ki bütün bilgilerin kesinliği ve doğruluğu yalnızca doğru Tanrı'nın farkında olmalığımaya dayanır, öyle ki O'nun farkına varana kadar hiçbir şeyin mükemmel bilgisini elde edemeyeceğim. Ve şimdi, hem Tanrı'nın kendisi ve doğası düşünsel olan diğer şeyler hakkında ve hem de saf matematiğin konusu olan fiziksel doğanın bütünü hakkında, sayısız konuda bütün ve kesin bilgiyi elde etmem mümkün.

Bu kafa karıştıran bir parçadır. Aklım tarafından ortaya konulan idealarımın açıklığına ve seçikliğine güvenebilmemi sadece Tanrı'nın aldatıcı olmadığını biliyor olmam sağlıyormuş fikrini sunuyormuş gözüküyor. Her şeyin bilgisi Tanrı'nın bilgisine dayanır. Bu meşhur Kartezyen Döngü problemini doğurur ve bu problemin iki yönü vardır.

Birincisi varlığın ve benliğin özünün, maddenin özünün, Tanrı'nın özünün bilgisi, hepsi aldatmayan Tanrı'nın bilgisine dayanır. Eğer böyleyse, düşünürün, aldatmayan Tanrı'nın bilgisine ulaşmadan önce bu konularla ilgili sonuçlara ulaşmaya hakkı nasıl oluyor? Problemin bu yönü Mersenne tarafından bu şekilde ortaya konuyor:

Tanrı'nın varlığının açık ve kesin bilgisine sahip olmadan hiçbir şey hakkında emin olamam ve hiçbir şeyi açık ve kesin bir şekilde bilemem diyorsun. Buradan senin düşünen bir şey olduğunu açık ve kesin bir şekilde bilmediğin sonucu çıkıyor çünkü senin kabul ettiğin gibi, bilgi Tanrı'nın varlığının açık bilgisine dayanır ve ne olduğunu bildiğin sonucuna vardığın parçada henüz bunu ispat etmemiştin.

Problemin ikinci yönü Tanrı'nın bilgisinin kendisi Tanrı'nın bilgisine dayanır. Problemin bu yönü Arnauld tarafından şu şekilde ortaya konmuştur:

Bir diğer endişem, yazar açık ve seçik bir şekilde algıladığımız doğrudur çünkü Tanrı vardır dediğinde akıl yürütmeye hatayı nasıl uzaklaştırıyor.

Fakat Tanrı'nın varlığından emin olabiliriz çünkü açık ve seçik bir şekilde bunu algılıyoruz. Bu yüzden Tanrı'nın varlığından emin olmadan önce açık ve seçik bir şekilde algıladığımızın doğru olduğu hakkında emin olabiliyor olmamız lazım.

Beşinci Meditasyon hakkında değerlendirilecek sorular

(1) Descartes'ın maddenin özünü kavrayışında herhangi bir boşluk var mı? Beşinci Meditasyon'da saklı olan maddenin duyuşal özelliklerinin inkârı Dördüncü Meditasyon'daki birincil ve ikincil niteliklere dair tezi öngörüyor (ayrım için Locke'un sınıflandırması).

(2) Descartes'ın öne sürdüğü Ontolojik Argüman'da herhangi bir yanlışlık var mı? Descartes'ı eleştirenlerden biri olan Gassendi varlık mükemmelliktir fikrine itiraz etmiştir. Bu mükemmellik değil fakat olmadığı zaman hiçbir mükemmelliğin mevcut olmayacağı bir şeydir demiştir. Gassendi, fevkalade mükemmel varlık kavramının 'bu unvandan dolayı varlığı ima ettiğini' varsaymayı kabul etmeye razıdır fakat bu 'gerçek dünyada var olan' hiçbir şeye işaret etmeyen kavramlar arasında bir ilişkidir noktasında ısrar eder. 'Var olan aslan' kavramının aslında varlığa işaret ettiği şeklinde şaka yapar: ama bu var olan bir aslan anlamına gelmez. Aynı şekilde var olan Tanrı kavramı aslında varlığa işaret eder: ancak bu Tanrı vardır anlamına gelmez.